

EL TRESOR DEL VEREDER

Vicent Sanchis

L'AGRADÍVOL OMBRIU D'UNS ARBRES, UNS PLÀTANS enormes que hi ha al jardí de la Plaça de la Bassa, de Xàtiva, estan jugant alguns xiquets i xiquetes, uns monyicots que no arriben encara als deu anys. Ja fa alguns instants que un dels avis que estan asseguts als bancs, els adverteix, a una colleta que estan més a prop, de no fer entremaliadures ni coses incorrectes en el jardí; ja que, segons les seues paraules, és un jardí públic i cal respectar-lo perquè tothom també en puga gaudir. El vell arriba en un moment donat a bonegar, molt educadament, a un grup pel seu comportament un tant enjogassat i gambirot. Però,... ni cas. En això que l'avi s'anima a dirigir-se a cinc o sis que estan més pròxims a ell.

-Escolteu, terratrèmols, deixeu tranquil·la l'aixeta de la font que acabareu per fer-la malbé, i veniu que us conte una història.

-Què vol, avi? -li diu Joan, potser el més arriscat.

-Us agraden els contes? Mireu, us en vaig a contar un que ben bé us puc assegurar que no sap ningú. Escolteu atents:

"Hi havia una vegada un xiquet, així com vosaltres, que era molt mal cregut i que tot ho volia. Tan incrèdul era que quasi tota dita o ensenyança dels majors rebutjava. Fins que un bon dia un dels seus avis li va narrar una senzilla història que ja no va oblidar mai més en sa vida. Així, li va contar que entre les moltes històries, contes i llegendes que li contava el seu avi quan ell era menut, en recordava una basada en una poesia popular atribuïda a un vereder, que sovint anava taral·lejant o cantant un curiós romanç que feia referència a un tresor, i que en algunes de les seues

estrofes hom feia al·lusió, fins i tot, a la seua ubicació. Doncs bé, aquest romanç venia a dir així:

“Pel camp i per l’horta de Xàtiva
hi ha un gran tresor amagat;
enmig de les dues ermites
és bella realitat.
La riquesa que es deriva
a tothom deu millorar;
és qüestió de tindre seny
i saber administrar.
Els moros l’usaren bé
i una gran part han gastat;
sols és com un gra d’arena,
tant com n’hi ha en veritat.
Santa Anna, el Puig i el Cabeç,
més alt, més baix i al costat;
aqueixos tres són els vèrtexs,
dins d’aquest triangle serà.
Si algú d’ell s’apoderara
ric seria en veritat;
això Déu mai no ho permeta,
és bé de comunitat.
Mai ningú es deurà fer amb ell
tot i ser ben cobejat;
compte, i no feu malbé
a allò ben aprofitat.
N’hi ha una llenca de terra
prop d’on són uns grans canyars;
l’aprofiten a la vora,
serveix, i molt, als jussans.
Jornalers i també altres gents,
pobles, viles i ciutats;
sapieu que l’aigua l’encercla
i és en molt gran quantitat.
No sigueu homes ximplets,
no l’intenteu captivar;
el deler extrem de béns
sovint sols fa empitjorar.
On s’ajunten dues aigües

molt a prop el trobaràs;
compte, però, amb les canyes:
no deixen veure l'ullal.
Certes són totes les coses
que us acabe de contar;
no patiu gens d'avarícia,
és un pecat capital.
Homes i dones del poble,
llauradors i gents del camp;
respecteu tots, i amb estima,
allò que Déu ha creat.
Pel camp i per l'horta de Xàtiva
hi ha un gran tresor amagat."

-I què és un vereder? – pregunta Marina.

-El vereder era una autoritat eclesiàstica que anava predicant per algunes localitats, i això ho feia amb la finalitat de recollir almoines per a l'Hospital General de València.

Com us deia, aquest vereder quasi sempre anava contant el romanç pels pobles que hi ha en les proximitats d'una de tantes veredes reials, o assegadors, que s'utilitzaven per a conduir els ramats, arribant a transmetre el romanç als vereders successors d'ell. El cas ben cert és que un home, a qui li deien Onofre, es va assabentar com tantes altres persones d'aquell romanç. Però, a diferència de la majoria de la gent, que no li donava més importància que la d'uns simples versos inventats per tal de distraure's, ell va anar encaboriant-se fins arribar a creure en la certitud de l'existència d'aquell tresor.... I realment és cert que existia... i existeix encara...

Dissortadament aquell home, Onofre, es va entossudir tant que al cap d'un temps es va decidir a preguntar-li al vereder de torn sobre el tresor. Aquest li va dir que era veritat tot el que deia el romanç, però que no podia dir-li més, ja que havia fet promesa la nit de Sant Joan -que era quan, per costum, es transmetia entre els successius vereders aquest romanç- que no mai havia de dir la solució, donant paraula d'home de no contrafer tal pacte; és a dir, que no mai diria, tret que fóra una situació vertaderament excepcional, a quin tresor feia referència.

No obstant això, Onofre, el saliner, que com a tal era conegut...

-I què és un saliner? –pregunta Jaume.

-Un saliner era una persona que es dedicava a la indústria o al comerç de la sal, o bé que treballava en unes salines, tal com era el cas d'aquest Onofre.

I com us anava a dir, aquest personatge fou l'únic que, tot i que el mateix romanç assenyalava en algunes estrofes de no perdre el temps cercant el tresor, així com també en alguna ocasió alguns dels vereders ho havien advertit; ell, però, ho va voler esbrinar pel seu compte: tals eren la seua cobdícia i l'afany de béns, ja que tenia un caràcter molt avariós. Va voler trobar la solució a l'enigma del tresor. Va voler, per tot i per tot, aconseguir-lo per a ell en exclusiva. La realitat fou que es va passar alguns anys de la seua vida cercant infatigablement el lloc on estava amagat el tresor a què al·ludia el romanç.

I el cas és que heu de saber que aquest saliner era un home de bona posició. Tenia un bon treball com a encarregat de les reials salines que hi havia llavors al poble de Manuel, que precisament per això és que li deien el saliner. Era, a més a més, propietari d'unes terres d'arrossar com també tenia família i salut. És a dir, que era posseïdor -per a aquelles èpoques en què hom vivia en condicions molt més dures que ara- d'un cert nivell de guanys i benestar. Però no, allò no li semblava prou. Talment com el xiquet del nostre conte -que tot ho volia i no feia cas del que li deien els majors- el saliner volia fer-se amb aquell tresor, aquelles riqueses amb què somniava ja per a ell sols.

Així fou com un bon dia es va decidir a buscar el tresor, i el primer indret on se li va ocórrer cercar-lo fou en un lloc on s'ajunten les aigües del barranc de na Marca amb les del riu d'Albaida, un poc després d'on naix la séquia de les Foies Velles. Ací estant es va trobar amb Pere, l'embogador, que vivia a un petit llogaret anomenat Sorió...

-I què és un embogador? -pregunta Albert.

-Un embogador era una persona que feia el seient de les cadires. En aquest cas en feia i n'endrecava, sempre de boga, que és una planta herbàcia de la qual s'utilitzen les fulles que, un cop assecades i parcialment descolorides amb vapors de sofre, s'utilitzen per a fer seients de cadira, estores, cistells i encara altres objectes.

Doncs bé, l'embogador li va preguntar què buscava allí. Cosa a la qual li va contestar el saliner, tot i indicant-li que cercava el tresor a què es referia el romanç, perquè en aquests versos de la primera estrofa així ho especificava clarament:

"Pel camp i per l'horta de Xàtiva
hi ha un gran tresor amagat;
enmig de les dues ermites
és bella realitat."

És a dir, al seu parer aquest era un punt intermedi en una línia quasi recta entre les ermites de Santa Anna i el Puig. L'embogador, tanmateix, li va dir que no creia en l'existència d'aqueix tresor, i que li semblava una bogeria estar buscant-lo amb tants grans esforços i dedicació de temps i diners. A la qual cosa li va contestar, el saliner, que quan el trobara tothom l'envejaria per les seues enormes riqueses. En fi, així fou com va buscar i va buscar... però el tresor en aquell lloc no va trobar.

Passat algun temps ho tornà a intentar en un altre lloc, en el paratge on s'ajunten les aigües sobrants del braçal del Teular amb les del riu de Barxeta. Ací estant es va trobar amb Isidre, el duler, que vivia a Llocnou d'en Fenollet...

-I què és un duler? -pregunta Rosa.

-Un duler era un pastor llogat per a recollir el bestiar de cada casa i vigilar la dula; és a dir, el ramat format per caps de bestiar propietat de diversos veïns menat a la pastura. En pobles rurals, al matí el duler recollia el bestiar dels veïns, generalment de llet, per menar-lo al pasturatge i tornar-lo al capvespre.

I bé, el duler també li va preguntar el mateix que l'altra persona d'abans. I igualment va contestar el saliner; és a dir, li va explicar que buscava el tresor a què al·ludia el romanç, i que ho feia allí perquè en la quarta estrofa ho indicava:

“Santa Anna, el Puig i el Cabeç,
més alt, més baix i al costat;
aqueixos tres són els vèrtexs,
dins d'aquest triangle serà.”

El duler també li va dir, rient-se, que no creia en l'existència d'aqueix tresor i que era una autèntica pèrdua de temps. A la qual cosa novament va contestar, el saliner, que quan l'aconseguira ell seria qui riuria més i millor, i que llavors seria l'enveja fins i tot de les famílies més riques i benestants de tota la comarca. Així fou com va buscar i va buscar... però el tresor en aquell lloc no va trobar.

Creieu que es va retre el saliner? Doncs no, alguns mesos després tornava a la recerca. Així, el tercer escorcoll va tindre lloc on s'ajunten les aigües procedents del barranc del Brull amb les del riu d'Albaida, prop del naixement de la séquia de les Foies Noves. Ací estant es va trobar amb Lluís, el moliner, que vivia a la Torre d'en Lloris...

-I què és un moliner? - pregunta Elvira.

-Un moliner era una persona que tenia al seu càrrec o hi treballava en

un molí accionat per l'aigua d'algun barranc o séquia, normalment per a moldre el blat.

I com us podeu imaginar, com els altres, també el moliner li va preguntar quina cosa anava buscant per aquell paratge. Cosa a la qual igualment li va contestar, el saliner, que cercava el tresor de què parlava el romanç perquè en els versos de la setena estrofa ho indicava ben clar:

“N'hi ha una llenca de terra
prop d'on són uns grans canyars;
l'aprofiten a la vora,
serveix, i molt, als jussans.”

El moliner, a l'igual que en els altres casos, li va dir que no creia en l'existència d'aqueix tresor, que la poesia també advertia de no perdre el temps cercant-lo, i que allò li semblava una actitud pròpia d'avariciosos. A la qual cosa el saliner es va fer el desentés i ni tan sols li va contestar. I així fou com va buscar i va buscar... però el tresor en aquell lloc no va trobar.

Ja començava a dubtar el saliner. Però com era tan gran la seua cobdícia, de nou va cercar el delerat tresor, perquè tot el que li havia passat fins ara no l'havia desanimat, i encara va provar fortuna en un altre indret, el que feia quatre... i últim. Així doncs, ho tornà a intentar en el mateix lloc on s'ajunten les aigües procedents del riu Cànyoles i les del riu d'Albaida, un poc abans, aigües amunt, de l'assut de la Séquia Comuna de l'Ènova. Ací estant es va trobar amb Miquel, el vereder, que vivia a la Llosa de Ranès. Doncs bé, el vereder, encara que era coneixedor de l'afany d'Onofre pel tresor del romanç, li va preguntar pràcticament el mateix que els altres. I d'igual manera va contestar el saliner; és a dir, explicant-li que en aquests versos de la dècima estrofa assenyalava el punt exacte i precís on estaria el tresor de què parlava el romanç:

“On s'ajunten dues aigües
molt a prop el trobaràs;
compte, però, amb les canyes:
no deixen veure l'ullal.”

I encara va seguir el saliner dient-li que estava convençut que ara sí que el trobaria, perquè totes les claus de l'enigma el duïen a aquell punt com el més segur on, al seu parer, sens dubte estaria el tresor en qüestió; afegint que, fins i tot, si no el trobava allí encara tenia un parell més de punts on cercar-lo.

El vereder, vista l'obstinació d'aquell home, que ratllava ja en bogeria, li va haver de dir que, en efecte, ja hi era gairebé al lloc correcte... I encara seguiren parlant durant una bona estona. Al final de la conversació, tanmateix, el saliner va abandonar la recerca del tresor i se'n va tornar a casa, compungit i ben pesarós. I això és perquè el vereder, com un cas en veritat excepcional, li va contar al tossut saliner la realitat del tresor a què es referia el romanç. Així doncs, li va dir que, ell, precisament, ja havia estat posseïdor en part d'aquell tresor que tant buscava, ja que ell era un de tants propietaris de terres que regaven del 'tresor'; és a dir, que el tresor, en realitat, era l'aigua, l'aigua que brollava -i brolla encara- d'un ullal del riu d'Albaida, un poc abans de l'assut d'aquella Séquia Comuna de l'Ènova que ja us he esmentat abans.

Així fou com, finalment, Onofre, el saliner, després d'aquesta conversa amb el vereder va abandonar per sempre la cerca del tresor. Però ja, malauradament, havia arribat a perdre el treball a les reials salines; havia venut també les terres, i en aqueixos instants ja vivia tot sol, doncs la seua família l'havia abandonat per balafiar quasi tots els seus diners amb l'obsessió de la cerca del tresor. Així, malalt, mig arruïnat i pràcticament sol és com va acabar Onofre, el saliner, per la seua desmesurada ambició... I, com se sol dir en els contes: conte contat, ja s'ha acabat".

Nogensmenys, l'avi encara va continuar dient-los a la xicalla:

-Xiquets i xiquetes: la cobdícia, l'avarícia i l'ambició desmesurades no són bones conselleres. Heu de tindre sempre ben present que totes les coses tenen un límit, que no cal ser massa ambiciosos i saber apreciar les coses simples de la vida i de la natura. Perquè, ¿quina falta li feia al saliner, amb tot el que ell ja era posseïdor, d'aconseguir més riqueses? Això sols és fruit de l'extrema avarícia i cobdícia, que a res de bo solen dur als sers humans. Cal ser moderats i temperats. Amb això no vull dir que no estiga bé tenir sanes ambicions i voluntat de millorar en la vida. Però... Aneu amb compte i sigueu moderats. Probablement en el terme mitjà està la virtut.

-Avi, -diu Joan- ara sí que comprenc allò que deia al principi. Amb la set que tinc! Ara entenc que l'aigua pot ser com un autèntic tresor.

-Ah, ja ho crec que sí. I no sols per beure, que també per regar els camps i per moltes altres activitats humanes.

-Avi -diu Marina- ¿qui era aquell xiquet incrèdul i ambiciós d'aquest conte? Va aprendre la lliçó?

-Doncs... Sí. Sí que la va aprendre... Perquè aquell xiquet... aquell xiquet era jo.

Després d'aquestes últimes paraules, quasi solament amb un gest, l'avi

s'acomiaada dels xiquets xiquetes i també d'alguns altres vells que hi ha en aquell jardí de la Plaça de la Bassa; s'incorpora i s'allunya lentament, amb un caminar de recança, ajudat pel seu gaiato comprat en una de tantes fires d'agost, ja passades, que se celebren a Xàtiva... Els xiquets i les xiquetes de moment es queden pensatius, com mig dubtant i mig sorpresos per la narració que acaben d'escoltar, i que, segons l'avi, ningú coneix; crèduls-incrèduls, alhora. Fins que un d'ells –Joan, el més atrevit, sens dubte– s'anima a preguntar-li a un altre vell que hi ha allí mateix per l'avi que acaba d'anar-se'n. Aquest li contesta: 'És un amic meu que viu al carrer dels Hostals. Li diuen Llorenç; Llorenç, el saliner. Encara que ell no ho ha sigut mai. Això de saliner li ve de família, d'algun avantpassat seu que ho seria'.

Reiner Kunze